

Mira

Sera Anstadt

Mira zat met haar ouders en haar broer Max aan het ontbijt. Toen ze post op de deurmat hoorden vallen, ging Max die halen. ‘Een officiële brief. Voor mij!’ riep hij geschrokken. Hij opende hem en las hem snel door. ‘Maar... dat is een oproep! Er staat in dat ik volgende week, 14 juli, om één uur ’s nachts op het Centraal Station moet zijn. Ze sturen me naar een kamp. Alléén! Niemand mag me wegbrengen. Wat moet ik nou doen?’

Zijn vader pakte de brief. Max, vijftien jaar, keek met een hulpeloze blik naar zijn ouders, die niet in staat waren een woord te zeggen. Vader zat als verstijfd in zijn stoel. Mira kon niet geloven dat dit allemaal echt gebeurde. Hadden hun eigen vader en moeder ineens niets meer over hen te vertellen? Mochten vreemden hen nu gewoon weghalen en ergens naartoe sturen, zonder zelfs te vertellen waarheen?

Maar plotseling stond vader met een ruk op. Hij gaf een harde klap op tafel en riep: ‘Dat gebeurt niet, Max! In geen geval. Jij blijft hier! Zolang ik er nog ben, ga jij niet naar een werkkamp!’

Even dacht vader nog na. Toen zei hij: ‘Misschien kan Wiersma, bij wie ik mijn verf koop, ons helpen. Het valt te proberen. Ik ga er direct heen.’

Een uur later kwam hij terug en riep opgelucht: ‘Het is in orde. Wiersma helpt ons!’ Hij ging zitten, legde een arm om de schouder van Max en vervolgde: ‘Luister goed, het zal moeilijk voor je zijn, het is ook allemaal zo... ineens, maar we hebben geen keus. We moeten blij zijn dat Wiersma ons helpt!’

Max knikte; hij keek nog steeds angstig.

‘Je moet binnen een halfuurtje weg,’ zei vader, ‘en je neemt alleen je schooltas mee met het meest noodzakelijke erin. Een koffer is te gevaarlijk. Op straat houd je die tas vóór je borst, want je vertrekt zónder ster op je jas. Wiersma brengt je bij zijn broer op een boerderij in Friesland.’

Hij wendde zich naar moeder en fluisterde: 'Wees flink, Lida.' Zijn stem beefde. Mira zag hoe verstrooid hij over moeders haren streek; ze wilde wel over vaders haren strijken, zo triest keek hij.

Bij het afscheid wist ze dat ze niet mocht huilen: dat zou alles nog moeilijker maken. Vader probeerde ook flink te zijn. Toen moeder Max kuste, zei ze met zwakke stem: 'Dag m'n jongen. Blijf gezond. We zien elkaar gauw weer.' Even rilde ze.

Op de nacht dat Max had moeten vertrekken, zei Mira: 'Ik ga niet naar bed, mam. Ik kan toch niet slapen.'

Moeder knikte. Ze besloten alledrie te wachten, totdat tegen elf uur de stilte in de straat ineens werd verbroken door een stem die riep: 'Dag mama! Dag papa! Dag Daan! Dag Friedje! Dag Japie! Daag! Daaag!'

Een mannenstem antwoordde: 'Dag Simon! Dag jongen!'

En toen een huilend kinderstemmetje: 'Simon! Simon!'

Even later hoorden ze: 'Dag Mientje! Daag!'

Steeds meer werd er vanuit de ramen en de straat naar elkaar geroepen, tot ten slotte alle geluiden verstomden.

Mira stelde zich voor dat zijzelf één van de kinderen was die daar door de stille straten zonder verlichting liepen, alleen, zonder vader of moeder en zonder te weten waar vreemden haar die nacht naartoe zouden brengen. Ze wilde gerustgesteld worden; ze wilde de stemmen van haar ouders horen. Zacht zei ze: 'De Duitsers hadden toch beloofd dat gezinnen samen zouden gaan.'

'Ach schatje,' antwoordde vader, 'wat ze ons aandoen is zó onmenselijk... Ze willen ons helemaal murw maken.'

Daarna kregen kinderen geen oproep meer. Ze werden 's nachts zonder waarschuwing uit hun bed gehaald en moesten meegaan.

Na weer zo'n onrustige nacht belde de vader van een meisje dat drie huizen verder woonde bij hen aan. Hij was nauwelijks binnen of hij riep nerveus: 'Ze waren bij ons! Godzijdank hebben ze onze Lientje niet meegenomen! We hebben haar helemaal met witte zalf ingesmeerd, en tegen de soldaat heb ik gezegd dat ze schurft had. Hij schrok zó, dat hij meteen is weggegaan.'

De Duitsers maakten haast met de deportaties. Op Mira's joodse school zaten sommige klassen nu samen in één lokaal. De leraren

waren erg aardig en hielpen de leerlingen flink te zijn, maar toch was iedereen stil en bang.

Na korte tijd kregen hele gezinnen een oproep om naar een concentratiekamp te vertrekken. Sommigen gingen en zeiden dat ze best hard konden werken, anderen bleven thuis en wachtten af.

Toen Mira op een middag buiten liep, zat een buurvrouw van de overkant met een paar jonge kinderen op de stenen buitentrap. 'Is Max ook gegaan?' vroeg ze. 'Ik heb hem lang niet gezien.'

Mira mocht niets vertellen, dus ze antwoordde: 'Ja.'

'Ach,' zei de vrouw, 'ik zal ook voor hém bidden. Moge God hem de kracht geven die hij nodig zal hebben.'

Iedereen wist nu dat ze naar Oost-Europa gestuurd zouden worden, en dat ze warme kleding moesten meenemen.

'Ik vind het zó vreemd,' zei Mira op een ochtend. 'Er gebeuren allemaal dingen die ook met mij gaan gebeuren, en toch kan ik het me niet voorstellen. Alleen als ik 's nachts wakker word, dan ben ik ineens heel bang.'

'Ja,' antwoordde vader. 'Als we slapen dan zijn we weerloos, dan komt ook wat we níét willen naar ons toe.'

Steeds meer mensen uit de straat verdwenen. Op school waren 's morgens vaak weer een paar plaatsen in banken leeg.

Thuis stonden de tassen gepakt voor vertrek. 's Avonds luisterde Mira of er dichtbij soldaten op deuren bonkten, en of er in het Duits geschreeuwd werd: 'Naar buiten komen! Anders trappen we jullie eruit.' Soms wilde ze huilen, maar bij vader en moeder kon ze geen troost meer vinden, zo moe waren die van alles. Ze had het gevoel dat moeder juist steun bij haar zocht, nu veel familieleden en vrienden weg waren.

Sinds Max ondergedoken was, keek Mira iedere ochtend of de verwachte oproep voor het concentratiekamp op de mat lag. Toen ze op een dag de bekende envelop zag, kreeg ze zó'n steek in haar rug, dat ze even niet kon ademen.

'Mira, waar blijf je?' riep vader ongeduldig.

'Ik kan niet...'

Vader liep snel naar haar toe en pakte de brief zonder iets te zeggen. Haast rustig opende hij de envelop en las de brief. Langzaam schudde hij zijn hoofd, daarna heftiger, en met vaste stem riep hij: 'We doen

het níet! We gaan niet vóór ze ons uit huis komen halen! Anderen die zijn thuisgebleven, zijn er ook nog! Kon ik nog maar iemand vinden als Wiersma. Maar wie zit er nou te wachten op een joods gezin?’

Telkens werden er mensen uit hun huizen gehaald. De straat begon er nu uitgestorven uit te zien. Veel ruiten waren stukgeslagen en gescheurde gordijnen waaierden in de wind naar buiten. Als oude vlaggen wapperden ze heen en weer. Soms werden de niet meer bewoonde huizen nog dezelfde dag leeggehaald door speciale verhuishagens. Huisraad dat nog gebruikt kon worden, ging naar Duitsland.

Mira had een vriendinnetje in de Schubertstraat, dat met haar familie uit Duitsland was gevlucht. Ze waren rijk; in de kamers stonden zware meubelen en een zwarte vleugel en aan de muren hingen grote schilderijen. Nu was dat meisje ook weg. ‘Aan wie geven ze al die mooie dingen?’ vroeg Mira haar vader.

‘Ach, Mira,’ antwoordde hij, ‘dat is onbelangrijk. Na de oorlog beginnen we gewoon weer opnieuw.’

Het bleef even stil en Mira merkte aarzelend op: ‘Ik vind dit wachten nog erger dan...’ Ze maakte haar zin niet af. ‘Soms denk ik: laten ze maar komen, dan is het tenminste voorbij.’

Steeds vaker hoorden ze soldaten op deuren bonken; iedere nacht verwachtten ze weggehaald te worden. Eén keer zei vader: ‘Ze zijn dichtbij. We gaan met onze kleren aan slapen.’

Maar toen het na een paar dagen wat rustiger werd, deden ze toch hun nachtkleding weer aan.

‘Laten we maar een beetje vroeg naar bed gaan,’ zei vader op een andere avond, ‘dan hebben we wat geslapen vóór ze komen.’

De volgende ochtend merkte hij met een vreemde stem op: ‘Het was ons gegund om nóg een nacht in ons eigen bed te slapen.’

Een paar nachten bleef het vrij stil in de omgeving, maar op een nacht kwam opeens weer dat enorme gebrul van de soldaten. Na al die tijd waarin ze met angst en spanning hadden gewacht of ze gehaald zouden worden, werd er ten slotte onder luid geschreeuw ook tegen hun deur gebonkt, geschopt en lang aangebeeld.

‘Pap. Ze zijn er! Pap, er wordt gebeld!’ gilte Mira. ‘Wat moet ik doen?’

‘Ja,’ riep vader en hij schoot overeind. ‘Ik ga opendoen. Dan houden ze in elk geval op met dat gebrul.’

‘Buiten komen!’ werd er van beneden geroepen.

‘Vlug, Lida,’ hoorde Mira vader zeggen. ‘Ze moeten ons niet half aangekleed weghalen.’

‘Gaat het, mam?’ riep Mira naar de slaapkamer. Het antwoord klonk angstig: ‘Jawel.’

Binnen tien minuten stonden ze alledrie klaar. Plotseling bleef Mira’s vader haar bewegingloos aankijken en pakte haar stevig bij de schouders vast. ‘Mira, liefje,’ zei hij duidelijk. ‘Jij gaat niet mee! Dat mag niet! Ik wil het niet!’ Daarna omhelsde en kuste hij haar en zei: ‘Vlug, naar boven! Begraaf je tussen de kolen, en haal je ster weg.’

‘Maar pap, ik wil liever... met jullie...’

‘Jij blijft hier!’ riep hij. ‘Er is geen tijd te verliezen. Je bent dertien. Je vindt je weg wel! Als ze je pakken, is het nog vroeg genoeg. Ik neem je niet mee naar die hel!’

‘Papa!’ riep Mira. ‘Pap! Maar hoe...?’

‘Vlug!’ zei hij. Tranen liepen over zijn wangen. ‘Kus je moeder en ga!’

Mira deed wat hij zei. Even zag ze nog de vragende blik in moeders ogen. Toen ging ze zonder om te kijken de deur door, de trap op naar de donkere zolder.

Ook daar nog hoorde ze het onophoudelijke geschreeuw van de soldaten. Even voelde ze zich heel eenzaam, daarna leek het of ze niet meer kon denken. Er klonk een wazig gezoem in haar hoofd. Alsof ze het niet zelf was, liep ze tastend langs de muur het kolenhok binnen. Automatisch deed ze wat haar vader had gezegd. Ze duwde de kolen wat weg, ging erin liggen, trok de ster van haar jurk af, stopte die diep weg en gooide zo veel mogelijk kolen over zich heen, tot ze er helemaal onder begraven was. Ze liet alleen wat plek over om adem te kunnen halen. Kolenstof kwam in haar neus en keel. Ze deed haar best niet te hoesten. Ze was moe, maar slapen mocht niet, dat wist ze. Als het stil zou worden, moest ze gauw uit het huis vertrekken. De verhuiswagens kwamen meestal nog dezelfde ochtend.

Hoelang ze daar had gelegen wist Mira niet. Toen ze geen geluiden van buiten meer hoorde, kroop ze onder de kolen vandaan. Ze deed haar schoenen uit en liep naar het kleine zolderraam. Buiten werd het al wat lichter, maar ze kon nog weinig zien. Het regende. Gelukkig, dacht ze, dan kan ik mijn zwarte haar onder mijn alpinomuts verber-

gen. Ze besloot naar beneden te gaan, met haar schoenen in de hand.

De voordeur stond wijd open. Binnen was het pikdonker door de verduisteringsgordijnen, maar die durfde ze niet op te halen: het zou dan van buiten te zien zijn dat er nog iemand thuis was.

Op de tast liep Mira naar de wc. Daar was een kraantje en er lagen altijd lucifers. Ze waste even haar handen. In de kamer haalde ze, bijgelicht met een lucifer, kleren uit de kast en trok de sterren eraf. Ze nam de schone kleren mee naar de wc en verkleedde zich. Daarna keek ze in het spiegeltje of ze nog ergens zwart was.

Toen het wat lichter was geworden, trok ze het papieren verduisteringsgordijn wat op. De kamer zag er spookachtig uit. De broodtrommel stond open, en er lagen sokken en overhemden op de vloer. Had moeder het laatste ogenblik toch nog dingen uit de kast gepakt?

Mira nam een stuk brood en at het op. Ze vroeg zich af hoe ze in een straat waar na deze nacht misschien niemand meer woonde, zonder gevaar de deur uit zou kunnen komen. Ze keek om zich heen, ze voelde tranen opkomen en slikte nerveus. Niemand kon meer iets voor haar oplossen. Toen trok ze haar jas aan, zette haar muts op, en ze besloot te wachten tot de kinderen naar school zouden gaan. Dan zou het minder opvallen als zij buiten ook met een schooltas zou lopen.

Tegen halfnegen liep ze de trap af en deed haar schoenen aan. Door het glazen ruitje was niemand te zien op straat. Vlug ging Mira naar buiten. Met een ingehouden, rustige stap wandelde ze over de stoep. Ze had het idee dat in elke portiek een Duitse soldaat kon staan die haar plotseling vast zou pakken. Als ik eerst maar de hoek om ben, dacht ze, en haar hart bonkte in haar keel.

Bij de Amstel aangekomen zag ze eindelijk weer mensen. Dat maakte haar rustig, en omdat ze nauwelijks had geslapen, werd ze vreselijk moe. Het lukte haar niet goed te beseffen wat er de laatste uren was gebeurd: het was alsof ze iets vreemds had gedroomd. Waar zou ze nu heen gaan? Er was niemand. Ze waren allemaal weg. Ze liep zonder doel; er bestond alleen nog een Mira die slapen wilde en die honger en dorst had. Verder waren er geen gedachten in haar.

Tegen de middag had ze urenlang doelloos geslenterd; ze was op elke bank die ze op straat tegenkwam even gaan zitten en dreigde steeds weer in slaap te vallen. Ineens merkte ze dat ze voor het Vondelpark stond. Ze realiseerde zich dat ze zonder de jodenster op haar

kleding nu wél naar binnen kon. Het eerst zocht Mira een fonteintje om water te drinken. Ze ging op een bank zitten, maar het was duidelijk dat ze niet in slaap mocht vallen: rond deze tijd hoorden kinderen op school te zitten.

Al deed ze nog zo haar best, ze dommelde toch in. Misselijk van honger en vermoeidheid werd ze weer wakker. Het kon haar nu niet meer schelen of het gevaarlijk was, ze liep regelrecht een laag bosje in. Tussen de struiken ging ze op de verregende grond liggen, en met haar hoofd op haar schooltas viel ze onmiddellijk in een diepe slaap.

Toen ze wakker werd hoorde ze getjilp van vogels. Haar kleren waren nat en ze had het koud. Eerst dacht ze het gordijn van haar opklapbed te zien, maar door de wind die langs haar gezicht waaide, begreep ze dat ze niet in haar kamer lag. Ineens zag ze groene blaadjes om zich heen en plotseling herinnerde ze zich alles weer. Ze rilde.

Mira had nog steeds honger en dorst. Een tijdje wist ze niet of de dag begon of dat het nog nacht moest worden. Langzaam ontdekte ze dat het ochtend was: door de struiken heen zag ze mensen lopen en fietsen. Ze had dus een middag en een nacht geslapen. Zou ze haar plek kunnen verlaten zonder dat iemand haar zou zien? De bekende geluiden van soldatenlaarzen maakten haar bang. Voorzichtig liep ze het bosje uit.

Op het pad was het al druk. De zon gaf zelfs al een beetje warmte. Mira ordende haar kleren zo goed mogelijk, keek rond of niemand haar bezig zag en ging op een bank zitten die nog nat was van de dauw.

Nu ze beter uitgerust was, vroeg ze zich af wat ze moest doen. Ze voelde zich verlaten, maar ze mocht niet huilen. Iemand zou haar kunnen vragen waarom ze verdriet had. Vader had gezegd dat ze haar weg wel zou vinden, maar ze kon toch niet zonder eten blijven rondlopen? Ze had geen broodbonnen bij zich en geen geld. Zou ze naar het huis van een vriendinnetje van haar oude school kunnen gaan? Ze hadden elkaar al lang niet meer gezien, omdat Mira in een andere buurt moest gaan wonen en alleen met joden mocht omgaan. Ze zou heel ver moeten lopen als ze naar haar toe wilde, naar de andere kant van de stad.

Toen Mira aan die school dacht, moest ze ook weer aan de leraren daar denken. Ineens herinnerde ze zich dat hier in de buurt Rob Kelk woonde, haar vroegere tekenleraar. Hij had haar en nog een paar kinderen die goed konden tekenen bij hem thuis lesgegeven. Zij wilde later kunstschilder worden, net als haar vader.

Rob Kelk was aardig. Nu wist ze ook weer hoe ernstig hij haar had aangekeken toen ze van school af moest. Hij had tegen haar gezegd: 'Als er ooit moeilijkheden zijn, wil ik je helpen. Onthoud je dat goed, Mira?'

Had ze daarom de richting van het Vondelpark gekozen? Meneer Kelk woonde hier vlakbij. Toen kwam er weer angst. Misschien woonde hij hier niet meer, of was hij zijn belofte vergeten. Bovendien was het erg gevaarlijk om joden te helpen: wie werd gesnapt, stuurden de Duitsers ook naar een concentratiekamp.

Natuurlijk zou Rob Kelk nu niet thuis zijn. Toch wilde Mira even zien of hij er nog woonde. Ze liep het park uit en zocht naar de straat, goed oplettend of niemand haar volgde. Hetzelfde naambordje hing er nog. Ze belde aan, maar er werd niet opengedaan.

Ze ging maar weer naar het Vondelpark. Daar was het stiller geworden. Het verlaten park maakte haar angstig, alsof er van alle kanten op haar werd gelet. Ze durfde haar hoofd tijdens het lopen niet te draaien. Met samengetrokken schouders liep ze weer naar de uitgang van het park.

Ze had nu al zo lang niets meer gegeten dat haar buik pijn deed. Al leek het nog steeds te vroeg, ze ging toch weer langs het huis van meneer Kelk. Nog een paar uur wachten. Het park wilde ze niet meer in gaan; misschien had iemand haar al opgemerkt. Ze liep een straat in waar ze nog niet was geweest. Te ver durfde ze ook niet te gaan, uit angst dat ze zou verdwalen.

Pas toen Mira veel lange straten was afgelopen en heel moe was geworden, liep ze langzaam in de richting van het huis. Er waren vast een paar uren voorbij. Hoe dichterbij ze kwam, des te onzekerder werd ze of ze wel naar meneer Kelk toe kón gaan. Zou ze weer durven aanbellen? Maar ze wist geen andere oplossing, dus ging ze verder.

Voor de deur kwam weer dat vreemde gevoel over haar dat ze deze dagen vaker had. Alsof zij het niet zelf was, drukte ze op de bel en bleef wachten tot de deur werd geopend.

'Kan ik binnenkomen?' hoorde ze zichzelf vragen. 'Mag de deur als-tublieft weer dicht?' zei ze zacht, toen ze merkte dat Rob Kelk zelf had opengedaan.

Hij keek, weifelde even en vroeg: 'Wie? O, maar jij bent... Kom gauw binnen.'

'Ik ben Mira.'

‘Ja, ik zie het, maar ik verwachtte niet dat je... Geef je jas, die hang ik in de kast. Kom maar naar de kamer.’

Mira stapte de woonkamer binnen.

‘Maar kindje toch,’ fluisterde meneer Kelk toen hij haar goed had aangekeken, ‘wat zie je eruit. Ga zitten.’

Ze deed wat hij zei en sloot haar ogen.

‘Je bent zo... groot geworden.’

‘Ja. De laatste keer dat ik u zag was anderhalf jaar geleden. U troostte me, omdat ik van school af moest.’

Ze zag de treurige blik waarmee Rob Kelk haar aankeek. ‘Ik weet niet wat ik het eerst moet vragen,’ zei hij. ‘Je komt alleen. Betekent dat...? Maar eerst wil ik weten of je honger hebt.’

Mira knikte. ‘Ik heb twee dagen niets gegeten.’

‘O, dus je bent al langer van huis?’

‘Ja. Vannacht heb ik in het Vondelpark geslapen.’

‘Waarom?’ vroeg Kelk. ‘Waarom de hele nacht in die angst en die kou? Je had toch hier kunnen komen.’

‘Ik weet het allemaal niet precies meer. Ik kan, geloof ik, niet zo goed denken, sinds...’

Kelk knikte. ‘Kom, Mira.’ Hij pakte haar zacht bij de arm. ‘Ga op die stoel zitten, daar rust je beter uit. Ik maak in de keuken even iets te eten voor je klaar.’

Toen Mira alleen was, kon ze haar ogen niet meer openhouden.

Ze werd wakker doordat ze voelde dat iemand een hand op haar schouder legde. Even keek ze Rob Kelk verschrikt aan. ‘Ik vond het zoude om je eten koud te laten worden,’ zei hij.

Ze knikte.

‘Waar zijn je ouders?’

Mira kon horen hoe moeilijk hij het vond deze vraag te stellen. ‘In de trein of... misschien zijn ze wel al in... Niemand weet wáár de Duitsers ze heen brengen. Ik was liever met ze meegegaan, want zo...’ Even keek ze stil voor zich uit. Toen vertelde ze hoe alles was gelopen, vanaf de tijd dat haar broer was ondergedoken. ‘Ik durfde niet tegen mijn vader in te gaan. Nu ben ik hier. Ik ben bij u gekomen, omdat...’ zei ze aarzelend en trok haar schouders weer even samen. ‘Ik ken verder niemand. Er is niemand meer. Ze zijn allemaal weg.’

Rob Kelk knikte en antwoordde: ‘Het is goed wat je gedaan hebt, maar hier in huis kun je niet blijven.’

‘O.’ Ze keek verschrikt.

‘Nee, we vinden er wel iets op. Je kunt hier niet blijven, omdat ik vaak niet thuis ben. Dan verwachten de burens dat het huis leeg is, dus moet het stil zijn. Bovendien kun je hier van de straat gezien worden.’

Mira keek nerveus om zich heen, op zoek naar een oplossing. ‘Kan ik dan niet ergens in een tussenkamer blijven, waar niemand me kan zien? Of in een grote kast? Ik hoef me echt niet te bewegen. Ik kan stil blijven zitten tot u thuiskomt.’

Meneer Kelk wierp haar een bekommerde blik toe. ‘Je moet in elk geval eerst weer eens goed slapen, en je gedachten wat rust geven,’ zei hij. ‘Vannacht blijf je hier en daarna breng ik je naar mijn moeder, die is heel aardig. Misschien wil ze een zogenaamde kleindochter wel bij zich houden.’

Hij bracht haar naar de logeerkamer en gaf haar een nachtkus op haar voorhoofd. Nadat hij weg was, voelde Mira nog steeds die pijn vanbinnen die ze niet helemaal begreep, alsof er een dun korstje over een diepe wond lag. Nu ze niet meer zo bang hoefde te zijn, kwamen de gedachten aan haar ouders terug. Ze zag weer hoe ze vader bij hun afscheid voor het eerst had zien huilen, en hoe verward moeder was geweest. Ze zou hen zo graag willen vertellen dat ze zich om haar niet ongerust hoefden te maken. Dat ze zich nu veilig en getroost voelde. Nu het weer rustiger was, kon ze nadenken over alles wat er was gebeurd. Nu ze even een eigen plek had en in een echt bed lag, mocht ze eindelijk ook huilen. Ze was pas dertien en ze verlangde naar haar vader en moeder.

Mira heeft, zoals veel kinderen, haar ouders nooit meer teruggezien. Die zijn in de concentratiekampen omgekomen. Gelukkig heeft haar broer Max de oorlog overleefd.